12. Källehult. Tingsås sn. Konga hd.

Pl. XXXIV: 3.

Litteratur: P. G. Vistrand: Beskrivning med teckn. i Nord. Museet 1889.

I Nordiska museet förvaras en sländtrissa av sandsten, som hittats i ett kålgårdsland i Källehult, Tingsås sn. Den inkom till museet 1889 genom amanuensen P. G. Vistrand och bär i museets katalog numret 63069.

Ur Vistrands beskrivning må anföras: »Å ena sidan runorna ᚠᚢᚦᛟᚱᚴᚼᛘᛁ, kretsrund. Ena sidan slipad eller rätt slät. Å kanten, som är olika tjock, insvarfvade ränder. Diam. 3,7 cm. Största tjocklek 1 cm. Kanten sned genom nötning.»

Vid min undersökning i museet kunde jag konstatera riktigheten av Vistrands uppgifter och antecknade ytterligare: Hålets diameter är 9 mm. Runorna, som äro 9 mm. höga, stå med basen mot hålets kant. Deras övre ändar omslutas av en cirkel. Inskriften läser jag liksom Vistrand:

fuþorkhmi
1 5

4 o är av typen ᛟ. Inskriften utgöres som synes av ett stycke av futharken, som ristaren emellertid återgivit felaktigt, i det han låter ʀ, ej r, vara runan nr 5 och m, ej n, nr 8.

13. Högnalöv. Uråsa sn. Konga hd.

Pl. XI: 2.

Litteratur: B. 1006; L. 1276; Forsander: Anteckningar rör. Småland vol. V; Wieselgren: Ny Smål. Beskr. II s. 719: Ihrfors: Smol. sacra III s. 301, teckning; komminister Collander: beskrivning med teckning av hans son, sedermera borgmästare Collander 15.7. 1873 i A. T. A.; Floderus: läsning och beskrivning den 17/7 1931 i A. T. A. med foto.

Stenen står vid Högnalövs kvarn på norra sidan av landsvägen, 15 m. från Skyeån. Tidigare stod den ungefär 70 m. längre norr ut vid en stuga, som kallades Åtorpet, numera riven. Stenen har alltid haft sin plats här nere där landsvägen går över ån. Forsander beskriver stenen såsom stående på samma plats »SW om wägen jämte en grind ej långt från ån på sidan åt Högnalöf, står nu mycket lutande vid pass 1 aln öfver jord». Wieselgren säger, att den är förkommen. På 1850-talet restes den på föranstaltande av Stephens[1], men har sedan ånyo fallit. Stenen är sönderslagen i tre bitar, vilka sammanfogats med järnband, och det meddelades mig, att den gått sönder, när man lyfte upp den, sedan den en tid begagnats till farstubro. Den lagades av en inspektor Fagerholm.[2] Vid vänstra kanten fattas ett stycke, på vilket de fyra första runorna stått, vilka vi nu känna endast genom B.

Av övriga fornlämningar i närheten märkes en väldig gravhög norr om manbyggnaden vid Högnalöv och ett järnåldersgravfält, som ligger ungefär 3—400 m. från runstenen.[3]

Stenen är 125 cm. hög, 49 cm. bred, mätt omedelbart ovanför det avslagna på vänstra kanten. Runornas höjd växlar mellan 6 och 10 cm.

Inskriften är mycket tydlig. Den lyder:

[: sbak]ʀ : le[t] : kerua : kuml : eftiʀ : suni : sina : suen : auk : rymik
1 5 10 15 20 25 30 35 40

[1] Brev från baron Henrik Taube på Skye den 26/9 1888 i N. Sm. Ark.

[2] Collander i A. T. A.

[3] Kjellmark: Kronob. läns fornl. s. 28 jämte skriftligt meddelande.

Runorna 1—4 **sbak** och största delen av 5 **ʀ** voro ristade på den del av stenen, som nu är avslagen, och återgivas här efter B. Av 5 **ʀ** finnes endast högra bistaven och nedersta delen av huvudstaven kvar. 8 är **t** enl. B. Huvudstaven finnes kvar, men varje spår av bistavar saknas. I B. har runan endast en bistav, till vänster. 20 **t** har två bistavar. 25 är **n**. Huvudstaven har befunnit sig mitt i brottet mellan det mellersta och nedersta stycket av stenen. Bistaven syns på bägge sidor om sprickan. 33 **e** är stunget, men stingningen är ej så tydlig som på andra **e** i inskriften. B. läser **i**.

1—5 [**sbak**]**ʀ**, det första namnet i inskriften, är identiskt med fsv. adjektivet *spaker* »förståndig, vis, rättsinnig, fredlig, fridsam, stilla, stillsam»[1], nsv. *spak* och bäres som binamn av en annan smålänning *Nighels spak (Niels spaak)* Jönköpings stads tänkebok 1459, 1460 ss. 22, 48.[2] En *laurencius spakær* är känd från Uppland DS. 4189 år 1347; i samma brev nämnes även *olauus spaker*. Namnet *Spaker* ingår i de småländska ortnamnen *Spaksmåla* by, *Spakstorp* gård i Madesjö sn, S. Möre hd.[3] På västnord. område förekomma *Spakr* och *Spaki* som binamn.[4]

En runsten vid Tångreda i Vetlanda sn L. 1223 är rest av **osbakʀ**, och stenen Sö. 202 Östa, Ytterselö sn, är rest över **usbaka**.

6—8 **le**[**t**] se s. 32! 9—13 **kerua**. Samma form har infinitiven av verbet »göra» Sm. 15 Kåragården. Den betecknar rsv. *gærwa* eller *gørwa*.[5] Infinitivformer med bevarat *v*-ljud finnas endast i rsv.[6] Preteritum stavas **karþi** Sm. 35, 37, 45, **kiarþi** Sm. 40 = *g(i)ærði* eller *g(i)ørði*. **kiorþe** i den unga inskriften Sm. 26 representerar *giorde*.

14—17 **kuml** kan vara sg. eller pl. I detta fall kan numerus ej bestämmas. Enl. Wimmer har *kumbl*, brukat i sg., i äldsta tid betecknat en enstaka del av ett monument, nämligen gravhögen, medan pluralformerna beteckna hela minnesmärket eller flera av dess väsentliga delar. *kumbl* i sg. i yngre inskrifter betecknar stenen.[7] Sune Lindqvist har framställt ett förslag, att **kubl þausi**, **kubl þusi** på Jellingestenarna ej behöver »betyda mera än dessa märken å stenen, d. v. s. skriften och dess inramning».[8] Ordet *kumbl* kan beteckna inskurna märken, t. ex. *bokumbl* (Rietz), men det torde vara svårt att förebringa bevis för att det haft en liknande betydelse i runinskrifterna. I alla händelser kunna många exempel anföras, i vilka *kumbl* ej kan ha den föreslagna betydelsen, dels naturligtvis då det står i sg., dels i förbindelsen *reisti kumbl*, som ju är en parallell till *reisti stein*. Verbet *gera*, som är det vanligaste i förbindelse med *kumbl*, synes å andra sidan ej kunna förbindas med *rúnar*.

Angående ordet *kumbl* i runinskrifterna märkes vidare, att det egentligen tillhör Danmark och Götaland och i Svealand förekommer endast i Sörmland. Av de enstaka exempel, som finnas bland de talrika uppländska inskrifterna, härröra de flesta från trakter, där deras förekomst naturligt förklaras genom främmande inflytande, L. 334 Birkastenen (v. Friesen: Runorna i Sverige s. 37), L. 640 från Östra Ryds sn, L. 624 från Söderbykarls sn.[9] Dessutom förekommer ordet *kumbl* i L. 675 (v. Friesen: Runorna i Sverige s. 70) från Villberga samt Sälnastenen L. 485 från Skånela (v. Friesen: Uppl. runst. ss. 15, 33) i sammansättningen **brutaʀ kuml**. L. 1060 från Gästrikland innehåller också *kumbl* (**lit** × **raisa** × **stain** × **kumbl** × **þisa**), och L. 1050 (Sv. Rr. s. 29) synes även hava innehållit detta ord.

[1] Sw.
[2] N. Sm. Medd. I.
[3] Lgr.-Brate.
[4] Lind: Bin.
[5] v. Friesen: Sv. göra. Nysv. Stud. 1934 s. 123 ff.
[6] Noreen: Aschw. § 553 anm. 3.
[7] D. R. vol. IV: 2 s. XII, vol. III s. 289.
[8] Fornvännen 1928 s. 279. Bugge har fattat **merki** på samma sätt i ett fall (Runverser s. 77).
[9] Läsningen av L. 624 (B. 247), som är försvunnen, är osäker, men ordet **kubl** förekommer troligen i inskriften.

I Uppland och de andra svealandskapen användes i stället ordet **merki**, i Sörmland, som i detta avseende är ett övergångsområde, växlande med **kumbl**. Å andra sidan synes **merki** vara okänt i Götalands och Danmarks runinskrifter med undantag av T. 10 i Västergötland.[1]

31—34 **suen** ack. av *Sueinn*, i hela Skandinavien ett av de vanligaste namnen.

38—42 **rymik** ack. av rsv. *rōmingʀ*, som föreligger i yngre, latiniserad form, *Rømingum* i DS. 4251 år 1347 (Uppland). Namnet sammanställes av Lundgren med fhty namn av typen *Ruombald*, *Romvald* o. s. v. eller om det får antagas vara en yngre bildning med *Romundus*.[2]

Ordföljden *eptir syni sína Suein ok *Hróming* avviker från den i runinskrifterna brukliga, där de släktskapsbetecknande substantiven i regel följa efter personnamnen. Samma ordföljd som på Högnalövsstenen förekommer även på Sm. 31 Toftaholm och förmodligen även på Sm. 44 Ivla.

Transskription:

*Spakr lét gera kumbl eptir syni sína Suein ok *Hróming.*

Översättning:

Spak lät göra vården efter sina söner Sven och Röming.

14. Trottagården. Väckelsångs by och sn. Konga hd.

Pl. XII: 1.

Litteratur: P. Vistrand: beskrivning och teckning 1889 i N. Sm. Ark.

Denna fragmentariska sten är funnen vid rivandet av en spisel i Väckelsångs Trottagård och införlivades med Nordiska museets samlingar genom Per Vistrand.

Den runristade ytan, som är ganska oregelbunden till formen, är 15,5 cm. lång utmed den ena långsidan, 20,5 cm. utmed den andra, bredden är mätt utefter den ena kortsidan 9 cm., vid den andra 13 cm., tjockleken 8 cm.

Runorna äro fördelade på två rader, skilda åt av ett litet mellanrum. Båda raderna omgivas av längslöpande margstreck. Framför 1 **f** äro dessa sammanbundna genom ett med runornas huvudstavar parallellt ramstreck. Runorna stå i båda raderna med topparna riktade mot stenens ytterkanter, basarna inåt. Några streck, som äro parallella med inskriftsbanden, äro ristade mellan dessa. Runornas höjd växlar mellan 38 och 27 mm.

Runorna äro:

f u þ o r k h f
1 5
þ o r k h f
10

1 och 8 **f** äro vända upp och ned. Övre delen av 9 **þ** kan ej ses, toppen av 10 **o** är också otydlig.

Det ser ej ut, som någon runa följt efter 8 **f** eller efter 14 **f**. Framför 9 **þ** ha förmodligen **f u** varit ristade på det stycke av stenen, som där är avslaget. Det är troligt, att denna rad liksom den andra bestått av runradens sju första tecken plus ytterligare ett **f**.

Vi ha, som synes, ej med en vanlig runinskrift att göra. Den två gånger förekommande stupade **f**-runan tyder på att ristaren hämtat sin kunskap om de gamla skrivtecknen från run-

[1] Tolkningen av orden **þria : tiauku : marka** T. 54 är omstridd. Se Jungner i Fornvännen 1927 s. 46 ff.

[2] Om fsv. personnamn på *-ing* och *-ung* s. 5.